

Číslo 1/2021

UNCE

BULLETIN

Výzkumného centra
pro lidská práva

leden - duben

**Evropská unie zpřísnila kvůli ochraně lidských
práv svůj režim pro vývoz technologií** Více na str. 10

Vážení čtenáři,

Editorial

1. Téma

- Rok 2020: rok katastrofy či křižovatka v oblasti lidských práv?

2. Významná stanoviska a zprávy

- První globální zpráva OSN o ageismu
- Etika editace genomu zabývající se editací genomu lidí, zvířat a rostlin v kontextu etiky a lidských práv

3. Legislativní aktivity

- EU zpřísnila kvůli ochraně lidských práv svůj režim pro vývoz technologií
- Legislativní vývoj v oblasti byznysu a lidských práv v Německu

4. Nové publikace z oblasti lidských práv

- Rosenkranzová, Olga: Lidská důstojnost – právně teoretická a filozofická perspektiva

Bulletin Výzkumného centra pro lidská práva (UNCE)

ISSN (on-line): 2571-0923

KONTAKT:

UNIVERZITA KARLOVA v Praze
Právnická fakulta,
Výzkumné centrum pro lidská práva
Nám. Curieových 7
11640 Praha 1

Email: vcjp@centrum.cz

www: <http://www.vcjp.cz>

Právě dostáváte první číslo nového ročníku Bulletinu Výzkumného centra pro lidská práva – UNCE, a to v nové, vylepšené grafické úpravě. Po letech vydávání Bulletinu jsme se rozhodli k této změně, za kterou patří poděkování především Mgr. Kamile Šrolerové, výkonné redaktorce Bulletinu. Snahou bylo, aby při udržení kvalitního, aktuálního a zajímavého obsahu dostal Bulletin také modernější vzhled.

V č. 1/2021 se Bulletin v úvodním tematickém článku doc. Heleny Hofmannové vrací ještě k bohužel stále aktuálnímu tématu pandemie Covid-19 a jeho dopadech na ochranu lidských práv.

V další části Bulletin přináší informace o významných zprávách a stanoviscích k některým otázkám lidských práv, a to První globální zprávě OSN o ageismu a o aktuálním stanovisku Evropské skupiny pro etiku ve vědě a nových technologiích k otázce etiky editace genomu. Je potěšitelné, že těmito aktuálními příspěvky se do psaní zapojily dvě nové členky (doktorandky) UNCE, Mgr. Barbora Hnátová a Mgr. Barbora Havlíková, které tímto také vítám v Centru.

Rovněž další část informuje o velmi aktuálních aktivitách legislativní povahy. Nejprve Mgr. Ondřej Svoboda, PhD., který se stal po úspěšné obhajobě novým juniorním vědeckým pracovníkem UNCE, píše o novelizaci nařízení EU o vývozu tzv. zboží dvojího užití. V druhé informaci představila Mgr. Elia Černošková, další nová členka (doktorandka) UNCE, německý návrh zákona o ochraně lidských práv a životního prostředí v dodavatelských řetězcích.

Jako obvykle, toto číslo také přináší recenzi nové zajímavé knihy z oblasti lidských práv, kterou přispěl osvědčený autor a člen Centra doc. Pavel Ondřejek.

Pokud jde o aktivity UNCE, po uspořádání dvou on-line mezinárodních konferencí k Úmluvě proti genocidiu a k 70. výročí Evropské úmluvy o lidských právech byl začátek roku 2021 ve znamení přípravy kolektivních mezinárodních monografií. Nicméně členové UNCE, doc. Petr Šustek a JUDr. Martin Šolc z Centra zdravotnického práva, uspořádali mezinárodní konferenci na téma „Legal Liability for Allocation of Scarce Resources in Health Care in the Covid-19 Pandemic“, která proběhla on-line dne 15.4.2021. Další plánované akce UNCE budou brzy oznámené.

S přáním hezkého jara a návratu k normálu,

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.
koordinátor Centra

Téma

Rok 2020: rok katastrofy či křižovatka v oblasti lidských práv?

Již v minulých číslech Bulletinu bylo pojednáno o specifických dopadech, které na ochranu lidských práv přináší pandemie Covid-19, resp. opatření v boji s tímto onemocněním.¹ Rok 2020 je mezinárodními lidskoprávními organizacemi charakterizován jako katastrofální rok pro lidská práva, jehož důsledky jsou přirovnávány k nejzávažnějším krizím v moderní době.

Pandemie změnila naše životy stejným způsobem jako 11. září a finanční krize v roce 2008, a možná ještě více.“ uvedla ve svém projevu u příležitosti výročí Všeobecné deklarace lidských práv 10. prosince 2020 Komisařka pro lidská práva Rady Evropy, Dunja Mijatović.¹ Evropská komise proti rasismu a netoleranci ve své výroční zprávě za rok

¹ Z projevu Komisařky pro lidská práva Rady Evropy, Dunji Mijatović dne 10. 12. 2020. Projev je dostupný na <https://rm.coe.int/human-rights-rights-talk-covid-19-and-human-rights-lessons-learned-fro/1680a0a7c3>

2020 poukazuje na to, že pouze málo krizí od druhé světové války - pokud vůbec nějaké - měly tak globální dopad na lidská práva jako pandemie Covid-19 a zároveň upozorňuje, že ochrana veřejného zdraví zastíňuje další problémy lidských v práv v Evropě i na světě a některé z nich prohlubuje.²

Pandemie ovšem přichází za situace, kdy

„Pandemie změnila naše životy stejným způsobem jako 11. září a finanční krize v roce 2008, a možná ještě více.“

se již zhruba dvě desetiletí hovořilo o globální krizi demokracie a erozi institutů ústavních demokracií, na nichž ochrana lidských práv při své realizaci závisí. V tomto ohledu pandemie, resp. opatření v boji s ní, do velké míry nahradila migraci jako centrální téma krize liberální demokracie. Současně – ve vztahu k lidským právům – prohloubila zpochybnování samotného systému jejich

² Výroční zpráva ECRI za období od 1. 1. – 31. 12. 2020, str. 6. Zpráva je dostupná na <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-for-2020/1680a1cd59>

ochrany a spor o jejich povahu, a ještě více ztížila možnosti dialogu mezi liberálním a konzervativním přístupem.

S odstupem více než roku od vypuknutí pandemie, lze zásadní problémy, které v oblasti lidských práv přinesla, charakterizovat ve dvou kategoriích. Jde jednak o konkrétní oblasti, v nichž se její dopad výrazně projevil na postavení obyvatelstva (či jeho určitých skupin) a na přístupu k základním právům; a jednak jde o otázky jak strukturální, tak koncepční ve vztahu k lidským právům obecně. Obě kategorie spolu ovšem úzce souvisí a není možné je od sebe izolovat. Uvedené problémy ovlivňuje významně také skutečnost, že přístup k určitým právům se stal podmíněný přístupem k technologickým prostředkům, především k internetu. To se týká jak možnosti komunikace, tak také klíčových práv jako je přístup ke zdravotní péči či ke vzdělání. Tento problém má však ovšem i svou druhou stránku: izolace a ztížená sociální a ekonomická situace vede k obrovskému nárůstu a vlivu nového typu dezinformátorů a konspirátorů, využívajících pandemie k podpoře svých vizí uzavřené společnosti, a ve svém důsledku popírajících lidská práva a principy liberální demokracie, a to především těch, jejichž práva byla zpochybňována již před pandemií.

Jinak řečeno: dopad pandemie se projevuje dramaticky v oblasti lidských práv jak v konkrétních oblastech, které většinou představovaly citlivá místa již před ní. Za symbolický příklad je považováno postavení starších lidí: „V mnoha našich členských státech zaplatili nejvyšší cenu, a to nejen kvůli zranitelnosti zdraví nutně spojené s věkem, ale také vzhledem k sociálnímu prostředí, ve kterém mnoho z nich žije. Ti, kteří žijí samostatně, také trpěli vzhledem k opatřením na izolaci osob, které je dále izolovaly od jejich rodin a zbytku komunity.“³ Mezi další oblasti, které jsou považovány v době pandemie za kritické patří také postavení Romů, migrantů, zadržených osob, dětí, a současně jevy jakými je nárůst rasismu, xenofobie zahrnující slovní i fyzické útoky, a často také politickou či mediální rétoriku; odepření přístupu k základnímu zboží či službám, zneužívání pandemie k šíření konspiračních teorií o původu nemoci zahrnujících i antisemitismus. Vedle toho pandemie odhalila řadu strukturálních problémů a nerovností, a to v řadě oblastí: od přístupu ke vzdělání, zaměstnání, až po bydlení a zdravotní péči.⁴

³ Z projevu Komisařky pro lidská práva Rady Evropy, Dunji Mijatović dne 10. 12. 2020.

⁴ Konkrétně jsou tyto oblasti a projevy dokumentovány např. ve zprávách Evropské komise proti rasismu a netoleranci Rady Evropy.

Současně pandemie posílila spor a pochybnosti o samotné koncepci lidských práv včetně mezinárodních závazků na jejich implementaci a prohloubila již tak zřetelný rozdíl mezi přístupem k interpretaci lidských práv ze strany mezinárodních organizací a jednotlivých států. Rada Evropy v souvislosti s opatřeními přijímanými jednotlivými státy v důsledku pandemie Covid-19 poukazuje na to, že evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod umožňuje nezbytnou flexibilitu pro přizpůsobení se mimořádným událostem.

Současně varuje, že za konstelace prohlubování pochybností o lidských právech a snaze činit rychlá řešení problémů, musí být státy opatrné v tom smyslu, aby podceňováním lidských práv či obcházením norem v této oblasti, nepodporovaly oslabování ústavní demokracie. S tím souvisí i využívání institutů, které umožňují státům reagovat na výjimečné stavy.⁵ To se týká i derogací klauzule podle čl. 15 Úmluvy, kdy řada členských států Rady Evropy toto ustanovení formálně využila z důvodů

ohrožení veřejného zdraví. Derogace se nejčastěji týká práva na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8 Úmluvy), svobody shromažďovací a sdružovací (čl. 11) a svobody pohybu (čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě).

Orgány Rady Evropy však důsledně upozorňují, že základní závazky států v oblasti lidských práv přesto zůstaly stejné a všechna omezení, ať už na základě derogace či nikoli, by měla vždy splňovat podmínky zákonnosti, nezbytnosti, přiměřenosti, nediskriminace, vyloučení určitých nederogovatelných práv a notifikace.⁶

Na závěr lze souhlasit se slovy Komisařky pro lidská práva Rady Evropy, Dunji Mijatović, že jsme na křižovatce, kdy směr, kterým se nyní rozhodneme jít, bude formovat charakter společnosti, ve které budeme žít my i další generace. Tato volba spoluurčí nejenom, zda posílíme či oslabíme své svobody, ale je zároveň významnou součástí diskuse o moderní koncepci lidských práv, která se ocitá v ohrožení.

Zprávy jsou dostupné na <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/resources>

⁵ O nichž psal podrobněji na stránkách Bulletinu Pavel Šturma. Viz P. Šturma, Koronavirus, nouzový stav a lidská práva, Bulletin Výzkumného centra pro lidská práva 1/2020, str. 2-4.

⁶ Podle současných údajů derogaci ve smyslu čl. 15 Úmluvy provedlo celkem 10 států (Albánie, Arménie, Estonsko, Gruzie, Litva, Moldavská republika, Republika Severní Makedonie, Rumunsko, San Marino a Srbsko). Přehled všech notifikací o derogaci členských států Rady Evropy je dostupný na [Full list \(coe.int\)](https://www.coe.int)

Helena Hofmannová

Významná stanoviska a zprávy

První globální zpráva OSN o ageismu

V roce 2016 byla WHO pověřena k vedení globální kampaně proti ageismu jako jedné z nejvýraznějších překážek pro účinné provádění politik v oblasti veřejného zdraví.⁷ 18. března 2021 WHO v rámci kampaně představila Globální zprávu OSN o ageismu,⁸ kterou vypracovala společně s OHCHR, UNDESA a UNFPA.⁹ Zpráva obsahuje nástin rámce opatření a doporučení ke zmírnění ageismu ve společnosti. Vychází přitom

⁷ Např. Globální strategie a akční plán pro stárnutí a zdraví 2016 - 2020 a Dekáda zdravého stárnutí 2021 - 2030. WHO (2016). Multisectoral action for a life course approach to healthy ageing: draft global strategy and plan of action on ageing and health. Report by the Secretariat. Bod 32.

⁸ WHO (2021). Global report on ageism. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1336324/trieve>.

⁹ Záznam ze slavnostního představení zprávy dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=1fKD7aHFpZw>

z podložených zjištění o povaze ageismu, jeho rozsahu a dopadech.

Zpráva na úvod definuje podstatu ageismu a rozsah ageismu proti starším lidem. Uvádí, že ageismus zahrnuje stereotypy, předsudky a diskriminační jednání k druhým i sobě samému. Prostupuje mnoha oblastmi společnosti a institucemi, včetně těch, které poskytují zdravotní a sociální péči. Celosvětově je každý druhý člověk ageistický vůči starším lidem, přičemž hodnoty jsou vyšší v zemích s nižšími středními příjmy. Každý třetí starší člověk v Evropě uvádí, že se někdy stal terčem ageismu. Nejčastěji ze všech věkových skupin v Evropě nahlašují vnímanou diskriminaci na základě věku mladí lidé ve věku 15 - 24 let¹⁰.

V další části se zpráva zaměřuje na faktory, které ovlivňují ageismus, a na dopady ageismu. Z průzkumů vyplývá, že největší sklon k ageistickému jednání vůči starším lidem mají lidé, kteří jsou mladší, muži, mají obavu ze smrti a dosáhli nižšího vzdělání. Ageismem jsou nejčastěji ohroženi lidé, kteří jsou starší, závislí na péči, žijí v zemi s nízkou úrovní očekávané délky života prožitého ve zdraví nebo pracují v určitých odvětvích, např. nových technologií. Ageismus představuje závažný

¹⁰ WHO (2021). Global report on ageism, s. 2 – 35.

a rozšířený lidskoprávní problém, má dalekosáhlé dopady na veřejné zdraví a ovlivňuje životní pohodu. Má rovněž vážné ekonomické důsledky pro jednotlivce i společnost.¹¹

Zpráva v závěrečné části přináší návod, jak proti ageismu bojovat. Představuje následující tři strategie¹²:

1. Politiky a právní předpisy lze používat ke zmírňování nebo odstranění ageismu proti jakékoli věkové skupině, např. zákony poskytující ochranu před věkovou diskriminací a politiky zajišťující respekt k důstojnosti každého člověka bez ohledu na jeho věk.
2. Vzdělávací intervence k zeslabení ageismu by měly být pokryty na všech stupních vzdělávání a ve všech jeho typech a zahrnovat různé činnosti, které mají za cíl omezit ageistické stereotypy, předsudky a diskriminaci.
3. Mezigenerační intervence zaměřené na kontakt mezi lidmi různých generací by měly být součástí jakéhokoli komplexního úsilí o zmírnění ageismu.

Následně zpráva přináší tři doporučení¹³:

1. Při předcházení ageismu a jeho řešení vycházet ze tří výše uvedených

strategií podložených vědeckými poznatky.

2. Zdokonalit sběr dat a výzkum v oblasti ageismu za účelem lepšího porozumění ageismu a způsobům, jak jeho výskyt omezovat.
3. Zapojit se do snah o změnu současného pojetí věku a stárnutí.

Zdroj: www.who.int

Na úplný závěr zpráva vyzývá vlády, agentury OSN, akademiky, nevládní organizace, komunity a jednotlivce k jednání vedoucímu k ukončení ageismu a vytvoření světa pro všechny věkové kategorie.

Barbora Hnátová

¹¹ Ibid. s. 48 – 68.

¹² Ibid. s. 94 - 134

¹³ Ibid. s. 154 - 161

Etika editace genomu zabývající se editací genomu lidí, zvířat a rostlin v kontextu etiky a lidských práv

Editace genomu lidí, zvířat a rostlin v poslední době vzbuzuje bouřlivé diskuse ohledně toho, v jakém rozsahu by tato editace měla být povolena a pro jaké účely. Vzrůstající potřeba právní regulace vyžaduje pečlivě zvážit nejen ekonomické a politické aspekty, ale především ty etické, lidskoprávní a sociologické. Právě k etickým, jakož i k některým lidskoprávním aspektům, se v březnu 2021, v dlouho očekávaném stanovisku, vyjádřila European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE), jako nezávislý poradní orgán Evropské komise.

Stanovisko Etika editace genomu¹⁴ poukazuje na nejpálčivější etické otázky editace genomu lidí, zvířat a rostlin a tyto zasazuje do kontextu lidských práv, biodiverzity, bezpečnosti a sociálních vztahů. EGE zdůrazňuje, že editace, nejen lidského genomu, má významný dopad do základních práv a svobod. Odkazuje zejména na otázky lidské důstojnosti,

EGE varuje před designérstvím osob a s tím spojenými nevratnými zásahy do autonomie jednotlivců (zejména v případě editace zárodečných buněk).

práva na život a zdraví, autonomii, svobodu výzkumu, spravedlnost, nediskriminaci a solidaritu.

V případě editace lidského genomu Stanovisko zdůrazňuje nutnost pečlivého rozlišování mezi terapií, prevencí a vylepšováním. Rozlišování hraje klíčovou roli v otázce přípustnosti jak editace zárodečných (dědičných) buněk, tak editace somatických (nedědičných) buněk. EGE varuje před designérstvím

¹⁴ The European Group on Ethics in Science and New Technologies, 'Ethics of Genome Editing' (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021)

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/ege/ege_ethics_of_genome_editing_opinion_publication.pdf

osob a s tím spojenými nevratnými zásahy do autonomie jednotlivců (zejména v případě editace zárodečných buněk), které mohou narušit intersociální vztahy a ohrozit princip rovnosti, solidarity a nediskriminace.

Genové intervence však mohou mít následky i pro mezidruhové vztahy. V této souvislosti EGE například zmiňuje otázku “humanizace” primátů¹⁵, která může, s ohledem na již tak rozvinuté kognitivní

funkce primátů, prohloubit spory o jejich morální status. Mimo diskuse by pak neměla zůstat ani otázka odpovědnosti lidí za transformaci přírody a za zásahy do “lidské přirozenosti”. Uvedení editace genomu do praxe může mít negativní dopad na biologickou diverzitu, funkčnost ekosystému a bezpečnost, a tím i na životní podmínky na Zemi. V této souvislosti je však namístě zmínit, že s editací genomu jsou spojeny i pozitiva. Povolení editace genomu zvířat může mít pozitivní vliv na

zacházení se zvířaty v rámci masové produkce a výzkumu.

Editace rostlin zase může zajistit dostatek potravy i přes zhoršující se životní podmínky, dezertifikaci a rostoucí populaci.

Mimo diskuse by pak neměla zůstat ani otázka odpovědnosti lidí za transformaci přírody a za zásahy do “lidské přirozenosti”. Uvedení editace genomu do praxe může mít negativní dopad na biologickou diverzitu, funkčnost ekosystému a bezpečnost, a tím i na životní podmínky na Zemi.

Editace genomu je otázka vyžadující odpovědné globální řešení, které zohlední všechny pozitivní a negativní aspekty, jakož i zájmy současných i budoucích generací. Za podmínku využití editace genomu v praxi považuje EGE veřejnosti otevřenou debatu na lokální i globální úrovni. Ta by měla probíhat na demokratických principech a měla by se vyvarovat redukci na otázku bezpečnosti. EGE zároveň doporučilo Evropské komisi navázat úzkou spolupráci s dalšími mezinárodními institucemi (např. s WHO, FAO, ISO) pracujícími na klinických standardech a pokynech.

Barbora Havlíková

Legislativní aktivity

Evropská unie zpřísnila kvůli ochraně lidských práv svůj režim pro vývoz technologií

Na konci minulého roku se Evropské unii (EU) podařilo dokončit téměř čtyři roky trvající práci¹⁶ na novelizaci pravidel pro

¹⁶ Evropská komise představila první návrh za slovenského předsednictví v září 2016. Následně diskuse probíhaly za předsednictví Malty, Estonska, Bulharska, Rakouska, Rumunka a Finska, než se podařilo dosáhnout dohody na předložení návrhu

Arabské jaro, jako počátek aktivit

Vývozu technologií kybernetického dohledu, jejichž zneužití ohrožuje mezinárodní bezpečnost a lidská práva, se poprvé dostalo pozornosti veřejnosti v době Arabského jara. Několik evropských společností bylo usvědčeno z prodeje sledovacích a cenzorových technologií autoritativním režimům, u kterých nebylo pochyby, že je využívaly ke sledování a umlčování svých politických oponentů nebo nepohodlných novinářů. Nicméně těmito transakcemi exportéři neporušili unijní kontrolní režim, který vývoz tohoto typu technologií neomezoval, stejně jako nebral v úvahu lidskoprávní dopady, přesněji porušování lidských práv ve spojení s obchodováním položkami kybernetického dohledu.

vývoz tzv. zboží dvojího užití, tedy

Evropskému parlamentu, se kterým vyjednávalo o konečné verzi chorvatské a poté německé předsednictví.

zboží včetně softwaru a technologií, které lze použít jak pro civilní, tak vojenské účely.

Účelem kontroly vývozu zboží dvojího užití je zajistit, aby se nedostalo do států, kde je riziko jeho zneužití. Vedle mezinárodních režimů, které poskytují základní rámec pro jeho kontrolu vývozu, existují také unijní pravidla uplatňující se při vývozu do třetích zemí.

Ta jsou stanovena v Nařízení Rady (ES) 428/2009, kterým se zavádí režim Společenství pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování, technické pomoci a tranzitu zboží dvojího užití.¹⁷

Do debaty o novelizaci tohoto Nařízení byly zapojeny nejen unijní instituce, ale také výrobci, vývozci, přepravci a další dotčené subjekty jako nevládní organizace.¹⁸ Výsledkem je aktualizovaná podoba nařízení, které by mělo zohledňovat nejen ekonomické

---

¹⁷ V ČR implementováno zákonem č. 594/2004 Sb., jímž se provádí režim Evropských společenství pro kontrolu vývozu zboží a technologií dvojího užití.

¹⁸ Hlavní vyjednávačkou za Evropský parlament byla pirátská europoslankyně Markéta Gregorová, která k úspěšnému dokončení vyjednávání mj. dodala: „Je to velké vítězství v oblasti lidských práv. Ta práce ale nekončí. Teď nás čeká vyjednávání s našimi partnery a spojenci v zahraničí, aby přistoupili k podobnému postupu a zase o něco snížili možnosti, jak by diktátoři mohli tento evropský zákaz obejít.“

a bezpečnostní aspekty, ale také potenciální dopady na lidská práva. Jedním z hlavních cílů bylo totiž od počátku debaty předcházet porušování lidských práv v důsledku nedostatečné kontroly exportu sledovacích a cenzorových technologií prostřednictvím elektronických zařízení evropskými technologickými společnostmi.

Vývozu technologií kybernetického dohledu, jejichž zneužití ohrožuje mezinárodní bezpečnost a lidská práva, se poprvé dostalo pozornosti veřejnosti v době Arabského jara. Několik evropských společností bylo usvědčeno z prodeje sledovacích a cenzorových technologií autoritativním režimům, u kterých nebylo pochyby, že je využívaly ke sledování a umlčování svých politických oponentů nebo nepohodlných novinářů. Nicméně těmito transakcemi exportéři neporušili unijní kontrolní režim, který vývoz tohoto typu technologií neomezoval, stejně jako nebral v úvahu lidskoprávní dopady, přesněji porušování lidských práv ve spojení s obchodováním položkami kybernetického dohledu.

Aktualizované nařízení reaguje na tento vývoj, kdy posiluje nástroje pro kontrolu vývozu v EU s cílem reagovat na nová rizika spojená se zaváděním nových technologií a jejich obchodováním. Nejen

že je rozšířen seznam položek podléhajících kontrole o zmiňovaný typ citlivých technologií, ale je také zaveden koncept „lidské bezpečnosti“, který umožňuje flexibilněji reagovat na rychlý vývoj u moderních technologií. Novelizace také posílila koordinační mechanismy mezi členskými státy, resp. jejich licenčními orgány navzájem, i členskými státy a Evropskou komisí, vymahatelnost pravidel, transparentnost procesu rozhodování o licencích a kolaboraci s třetími zeměmi v oblasti kontroly zboží dvojího užití. Větší pozornost bude věnována i užšímu nastavení vztahů se soukromým sektorem prostřednictvím výukových programů a konzultací. Poslední bod lze zvláště přivítat, protože spolehnout se pouze na restriktce by nemělo kýžený efekt. Odvětví technologických společností by při vývozu svých produktů a služeb mělo iniciativně přijmout kodexy chování a interní preventivní procesy v souladu s principem náležité péče a standardů zakotvených ve Směrnici OECD pro nadnárodní podniky nebo v Obecných zásadách OSN pro byznys a lidská práva. To vhodně doplní zpřísněná závazná pravidla daná Nařízením Rady (ES) 428/2009.

Aktuálně probíhají na novelizaci nařízení poslední formální úpravy a jeho oficiální schválení a publikace se očekává v květnu

2021. Vstoupit v platnost by mělo 90 dnů po publikování.

Očekává se, že tímto krokem bude EU také efektivněji hájit své zájmy a hodnoty. Jedná se tak o další rovinu společné obchodní politiky EU, ve které se silněji promítá lidskoprávní dimenze, především pod vlivem Evropského parlamentu.¹⁹

Ondřej Svoboda

Legislativní vývoj v oblasti byznysu a lidských práv v Německu

Začátkem března 2021 německá vláda představila návrh zákona k ochraně lidských práv a životního prostředí v dodavatelských řetězcích. Návrh zákona byl německými politiky označen za milník v posílení lidských práv v oblasti byznysu. Měl by se stát novým mezinárodním standardem v hospodářských vztazích a být

¹⁹ Viz také Ondřej Svoboda, Úloha Evropského parlamentu při prosazování lidských práv v obchodní politice, *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, sv. 67, č. 1, 2021

inspirací i pro další evropské iniciativy.²⁰

Schválením návrhu vyvrcholilo několikaleté politické snažení. Ve svém Národním akčním plánu pro byznys a lidská práva (NAP) z roku 2016 Německo poprvé zformulovalo vizi ke zlepšení sociálních a ekologických standardů v dodavatelských řetězcích. Do roku 2020 měla minimálně polovina německých společností s více než 500 zaměstnanci dobrovolně zavést mechanismy náležité péče s ohledem na dodržování lidských práv. Pokud by tento předpoklad nebyl splněn, bylo by zahájeno jednání o návrhu zákona.²¹

Německá vláda proto zadala monitoring dobrovolného plnění lidskoprávních povinností společnostmi německému think-tanku *adelfi* a poradenské firmě *Ernst & Young*. Výsledek studie ze srpna 2020 byl i přes hojnou kritiku jednoznačný: Méně než pětina dotázaných společností splnila své povinnosti náležité

péče v souladu s NAP.²² Německo se tedy vydalo legislativní cestou.

Návrh zákona z března 2021 musí být nyní schválen Spolkovým sněmem a Spolkovou radou. Předpokládá se, že ke schválení by mělo dojít ještě v roce 2021. V platnost by však zákon měl vstoupit až v roce 2023. Nejprve by měl platit pro společnosti sídlící v Německu, které mají více než 3000 zaměstnanců. Těch je přibližně 600. Od roku 2024 by pak platil pro všechny společnosti s více než 1000 zaměstnanců, kterých je v Německu přibližně 2900.²³

Zákon má zajistit plnění povinností náležité péče, které zahrnují především analýzu rizik v oblasti lidských práv, přijímání preventivních a nápravných opatření a ustanovení možností podávání stížností. V případě porušení zákona by byly uděleny pokuty ve výši až 800.000 euro. U společností s ročním obratem vyšším než 400 miliónů euro, by pokuta mohla dosáhnout až výše dvou procent jejich globálního ročního obratu. Dále by

²⁰ T. Hoppe, M. Koch, F. Specht, 'Wirtschaft erleichtert über entschärftes Lieferkettengesetz' *Handelsblatt* (Düsseldorf, 12. února 2021) <<https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/menschenrechte-wirtschaft-erleichtert-ueber-entschaerftes-lieferkettengesetz/26908644.html>> zpřístupněno 8. dubna 2021.

²¹ BMAS, 'Ziele des NAP' *CSR in Deutschland* <<https://www.csr-in-deutschland.de/DE/Wirtschaft-Menschenrechte/Ueber-den-NAP/Ziele-des-NAP/ziele-des-nap.html;jsessionid=6397571B8BA963E56A17D8CFEC08845E>> zpřístupněno 8. dubna 2021.

²² M. Saage-Maaß, M. Leifker, A. Paasch, 'Ein Lieferkettengesetz – wichtiger denn je' (Verfassungsblog: On Matters Constitutional, 04. června 2020) <<https://verfassungsblog.de/ein-lieferkettengesetz-wichtiger-denn-je/>> zpřístupněno 9. dubna 2021.

²³ BMWI, 'Bundeskabinett verabschiedet Sorgfaltspflichtengesetz' (3. března 2021) <<https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2021/03/20210303-bundeskabinett-verabschiedet-sorgfaltspflichtengesetz.html>> zpřístupněno 9. dubna 2021.

mělo dojít k vyloučení účasti společností z veřejných zakázek na dobu tří let.²⁴ Německé občanské hnutí *Initiative Lieferkettengesetz*, které zákon o dodavatelských řetězcích dlouhodobě podporuje, návrh zákona kritizuje.

Z celkového počtu přibližně 3,3 miliónů německých společností²⁵ má zákon platit pouze pro 3700. Dále se má povinnost náležitě péče plně týkat pouze vlastní obchodní oblasti a přímých dodavatelů.

Dle hnutí *Initiative Lieferkettengesetz* se přitom většina případů porušování lidských práv odehrává právě na začátku dodavatelského řetězce a reálně tedy hrozí, že se na ně nebude zákon vztahovat.

Další kritikou je opomenutí trestní či občanskoprávní odpovědnosti a jen okrajové zohlednění environmentálních norem.²⁶

Je zjevné, že německá vláda v mnoha bodech ustoupila tlaku podnikatelských a hospodářských sdružení a spolkového ministra hospodářství, kteří proti legislativní regulaci dlouhodobě vystupovali.²⁷

I přes veškerou kritiku je zákon prvním a jistě i důležitým krokem k ochraně lidských práv a životního prostředí v globálních dodavatelských řetězcích německých společností.

Elia Černošková

²⁴ J. A. Campos Nave, 'Kerninhalte des Lieferkettengesetzes nach dem Referentenentwurf der Bundesregierung' (Rödl & Partner, 4. dubna 2021)

<<https://www.roedl.de/themen/lieferkettengesetz-entwurf-deutschland-inhalte-kritik-sorgfaltspflichtengesetz-haftung>> zpřístupněno 9. dubna 2021.

²⁵ StBA, 'Anzahl der Unternehmen in Deutschland in den Jahren von 2002 bis 2019' (Únor 2021) <<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/246358/umfrage/anzahl-der-unternehmen-in-deutschland/>> zpřístupněno 10. dubna 2021.

²⁶ Initiative Lieferkettengesetz, 'Stellungnahme zum Gesetzentwurf für ein Lieferkettengesetz' (Březen 2021) <<https://lieferkettengesetz.de/wp-content/uploads/2021/03/Initiative->

[Lieferkettengesetz_Stellungnahme-zum-Gesetzentwurf.pdf](#)> zpřístupněno 8. dubna 2021.

²⁷ 'Wirtschaftsverbände wehren sich gegen Lieferkettengesetz' *Der Spiegel* (Hamburg, 3. června 2020)

<<https://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/wirtschaftsverbände-wehren-sich-gegen-lieferkettengesetz-a-ed82546a-6d1d-4047-88c0-9decce334afe>> zpřístupněno 9. dubna 2021.

Nové publikace z oblasti lidských práv

ROSENKRANZOVÁ, Olga:
*Lidská důstojnost – právně
teoretická a filozofická
perspektiva. Giovanni Pico
della Mirandola &
Immanuel Kant.*
Praha: Leges, 2019,
ISBN: 978-80-7502-412-1,
171 str.

**Existuje mnoho vyjádření
významu lidských práv
v současném světě. V regionu
střední Evropy považují za
nejpříležitější úpravu článku
1 odst. 1 německého Základního
zákona, která zní: „Lidská
důstojnost je nedotknutelná.
Je povinností celé státní moci
ji respektovat a chránit.“**

I když lidská práva vyjadřují celou řadu hodnot, lidská důstojnost patří k těm stěžejním. Samotné vymezení lidské důstojnosti a jejího pojetí jakožto ústavní hodnoty, případně lidského práva, je však

předmětem četných diskusí.²⁸ Zkoumat lidská práva můžeme z mnoha perspektiv, jedním z nich je analýza jejich historických a filozofických základů.

Tato monografie detailně analyzuje přístup dvou významných světových filozofů

a přináší nové pohledy na jejich dílo. Ačkoliv jsou analyzovány práce z oboru obecné filozofie, autorka se

snaží srozumitelnou formou vysvětlovat

²⁸ Ze zahraniční literatury uvedme alespoň následující práce: BARAK, Aharon: *Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, BOGNETTI, Giovanni: The concept of human dignity in European and US constitutionalism. In: NOLTE, Georg (ed.): *European and US Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, COHN, Margit, GRIMM, Dieter: 'Human dignity' as a constitutional doctrine. In: TUSHNET, Mark, FLEINER, Thomas, SAAUNDERS, Cheryl (eds.): *Routledge Handbook of Constitutional Law*. London, New York: Routledge, 2013, DÜWELL, Marcus, BRAARVIG, Jens, BROWNSWORD, Roger, MIETH, Dietmar (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, MAHLMANN, Matthias: Human Dignity and Autonomy in Modern Constitutional Orders. In: ROSENFELD, Michel, SAJÓ, András (eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012. V české literatuře viz např.: BAROŠ, Jiří: Morální tradice a lidská důstojnost: ke sporu o základ lidských práv. In: AGHA, Petr: *Lidská práva v mezikulturních perspektivách*. Praha: Academia, 2018, HORÁK, Filip: *Lidská důstojnost. Kritická reflexe jejího postavení a funkce v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019.

jejich význam pro filozofii práva a právní vědu obecně.

To je zejména v případě Giovanniho Pica della Mirandola užitečné mimo jiné proto, že tohoto autora v naší právní filozofii dosud nikdo podrobněji nestudoval.

Hlavní přínos knihy spatřuji v prohloubení současného diskurzu o lidské důstojnosti a dále v autorčině upozornění na fakt, že řada interpretací děl klasických autorů nemusí být přesná, protože jsou jim přisuzovány názory a koncepce, které vznikly až mnohem později.

V tomto ohledu je cenná zejména kapitola 7. pojednávající podrobně o životě a díle Giovanni Pica della Mirandola, stejně jako o následných interpretacích jeho díla u současných autorů.

Velmi detailní 10. kapitola zase analyzuje interpretaci Kantova díla ze strany současných představitelů české i světové filozofie a právní filozofie.

Na závěr je vhodné zdůraznit autorčino samostatné srovnání koncepcí lidské důstojnosti v dílech obou autorů (v 9. kapitole a následně v závěru knihy).

Vyplývá z něj mimo jiné fakt, že pojem lidské důstojnosti nestojí v centru díla ani jednoho ze dvou zkoumaných autorů.

Právě kvůli potřebě kontextuálního přístupu při interpretaci pojmů vykládaných i v jiných oborech, než je právo, se domnívám, že práce jako tato jsou velmi důležité.

Pavel Ondřejek